

Verboden huwelijken in Posso.

Door Dr. F. J. FOKKEMA.

Op de laatst gehouden conferentie van zendelingen in Posso, werd ook het vraagstuk der verboden huwelijken behandeld. Hoe dit punt tot oplossing komt, is van groote beteekenis, vooral nu de heer Mr. Kielstra namens de Regeering heeft verzocht om een „regeling van het huwelijksrecht der Toradja'sche Christenen”.¹⁾ De conferentie heeft besloten, dat Dr. Kruyt een concept-regeling zal samenstellen en ter beoordeeling bij de leden rond zenden. Mocht men langs den weg van correspondentie niet tot overeenstemming geraken, dan zal, zoo noodig, vóór dat het stuk opgesturd wordt aan Mr. Kielstra, nog een conferentie worden bijeengeroepen.

Wat in dit concept staan zal weten wij niet, maar wij kunnen elkander wel een weinig van de moeilijkheden die hier rijzen laten zien.

Er is een Toradja'sche adat en er begint zich een Christelijke adat te vormen. Hoe zullen nu de heidensche gebruiken zich laten omzetten, en hoe zullen de Christelijke eischen zich kunnen laten gelden? Welke regelingen van den heidenschen adat kunnen worden geaccepteerd en welke moeten beslist worden afgewezen? Wat moet in het concept, als men zuiver descriptief te werk gaat, worden opgenomen en welke mogelijkheden moeten worden openge laten, opdat dit tusschen-station niet het eind-station zij? De wetgever mag immers niet alleen legaliseeren of legitimeeren, hij moet ook idealiseeren.

Afgezien echter van de vraag wat door het Gouvernement, desnoods met geweld, mag worden gehandhaafd of geweerd, moeten wij ons duidelijk voor den geest zien te stellen, wat

1) Vgl. ook het opstel van Ds. M. Lindenborn over: „De rechtstoestand der inlandsche Christenen”, *Stemmen des Tijds*, Febr. 1915, en de beoordeelende bespreking daarvan in de *Mededeelingen* 1915, blz. 190—194, door Dr. J. W. Gunning.

in de zich vormende Christen-gemeenten moet gelden krachtens goddelijk gebod en moet worden gesteund door opzicht en tucht. Er is immers een groot onderscheid tusschen het terrein van de kerk (respectievelijk gemeente) en het terrein van den staat (respectievelijk gouvernement). Op beide terreinen wordt niet hetzelfde geëischt en niet om dezelfde redenen.

Door deze enkele opmerkingen bespeuren wij onmiddellijk, dat verschillende draden door elkander liggen, zoodat slechts groote omzichtigheid hier niets vernielt noch beschadigt.

In Posso kan nimmer een huwelijk tot stand komen tusschen vader of moeder met hun kind, tusschen broeder en zuster, tusschen oom en nicht, tante en neef. „Huwelijks“-gemeenschap tusschen hen, die in deze familie-verhouding staan, wordt met den dood van beiden gestraft.¹⁾

In Nederland luidt de huwelijks-wetgeving op dit punt anders. Wel is een huwelijk tusschen ouders en kinderen, broeders en zusters, absoluut verboden, maar de koning (koningin) kan om gewichtige redenen het verbod om een huwelijk aan te gaan tusschen oom of oud-oom en nicht en achter-nicht, mitsgaders tusschen moei of oud-moei en neef of achter-neef, door het verleenen van dispensatie opheffen (wet op het huwelijk, artikel 88). Hier is dus mogelijk bij de wet, wat in Posso met den dood van de overtreders kan worden gestraft, omdat bloedschande is bedreven. Indien nu de wetgever in Holland niet in strijd handelt met het Christelijk leven, heeft hij dan het recht in Posso strafbaar te stellen, wat hier wordt toegestaan en heeft hij in de regeling van het huwelijksrecht der Torad-

1) Men vgl. over dit onderwerp: „de Bare'e sprekende Toradja's in Midden-Celebes“, door Dr. N. Adriani en Dr. A. C. Kruyt, Deel II, Hoofdstuk Huwelijk; en Deel I, pag. 187; onder het hoofd „doodstraf op bloedschande“ wordt alleen gesproken over het plegen van huwelijks-gemeenschap tusschen ouders en kinderen en tusschen broeders en zusters. Waarom oom en nicht, tante en neef hier niet zijn genoemd is mij niet duidelijk. Ook leert Deel II, pag. 9, dat bij sommige stammen een zoenoffer wordt toegestaan voor plaats gehad hebbende huwelijks-gemeenschap tusschen oom en nicht of tante en neef. Ditzelfde lezen wij in Deel II, blz. 247. Waarom wordt hier gesproken van „huwelijks“-gemeenschap, als er eigenlijk buiten-echtelijke sexueele gemeenschap is bedoeld? Naar ons voorkomt is daartusschen een groot verschil.

ja'sche Christenen althans niet de mogelijkheid te openen, dat noch de doodstraf, noch eenige andere groote straf of boete wordt opgelegd? Het is zeer goed denkbaar, dat uit allerlei overwegingen in de descriptieve regeling van het jaar 1915 het verbod nog gehandhaafd blijft, maar dan moet men dadelijk er bij weten, dat deze regeling slechts ad interim geldt. Bovendien is het opmerkenswaard, dat juist het Gouvernement in deze aangelegenheid meer vooruitstrevend zal kunnen zijn dan de gemeente, want de Regeering behoeft van haar standpunt zulk een huwelijk tusschen oom en nicht niet absoluut te verbieden en de gemeente behoeft terwille van haar levensbeginsel de toestemming tot zulk een verbintenis niet beslist te eischen. Als het gebruik mocht voorschrijven en een natuurlijke afkeer mocht bestendigen, dat een huwelijk tusschen oom en nicht of tante en neef nimmer tot stand komt, wordt hiermee geen geestelijk belang geschonden. Bij zulk een constellatie moet op een bepaald tijdstip, naar ons voorkomt, de doorslag geven, wat in het belang is van den volksgroei. Zoodra Regeering en Zending daaromtrent tot overeenstemming zijn gekomen, is er in dit stadium alles gewonnen.

Misschien vindt men voor zulk een samenwerking een geschikt aanknoopingspunt in het feit, dat bij sommige stammen het zoenoffer (*moramboe langi*)¹⁾ voor plaats gehad hebbende buitenechtelijke-gemeenschap tusschen oom en nicht of tante en neef wordt toegestaan. Hetzelfde geldt voor een huwelijk tusschen een zoog-broeder en zoog-zuster. Volgens sommigen is dit absoluut onbestaanbaar, omdat men daarmede bloedschande bedrijft, maar volgens anderen is het geoorloofd, mits het offer voor verzoening van bloedschande wordt gebracht.²⁾ En eindelijk, als broeders en zusters

1) *Moramboe langi* beteekent volgens ontvangen inlichtingen van Dr. N. Adriani: „den hemel bewolken”, d. w. z. een blinddoek schuiven over het hemelgewelf, opdat de hemellingen de schande der aardbewoners niet zien. Het is een offer dat gebracht wordt, wanneer er huwelijks-omgang heeft plaats gehad tusschen lieden, die tot elkaar staan in een graad van verwantschap, die huwelijks- of geslachts-gemeenschap verbiedt. De schuldigen moeten hunne betrekking tot elkaar verbreken en voor hen wordt het offer *moramboe langi* gebracht. De verklaring van den term in *Bare'e Toradja's*, Deel II, blz. 9, is onjuist. De ware uitleg is de bovenstaande.

2) Vgl. Deel II, blz. 53.

ook worden gerekend vóór-kinderen van den weduwnaar en de weduwe, die, na in dezen staat des levens verkeerd te hebben, samen trouwen. Een huwelijk tusschen deze vóór-kinderen, die toch vreemd zijn van elkanders bloed, is absoluut verboden. Ook dit verbod lijkt ons op den duur veel meer onhoudbaar dan dat een huwelijk van één der stiefouders met een stiefkind volkomen is uitgesloten.

Behalve deze wegens bloedschande absoluut verboden huwelijken, dat wil dus zeggen, huwelijken die, behoudens de aangewezen uitzondering bij enkele stammen, nimmer tot stand kunnen komen, gelden nog als verboden de huwelijken waarin beide partijen naar Toradja'sche opvatting tot elkander staan als vader (grootvader) en moeder (grootmoeder) tot kind (kleinkind). Men staat namelijk niet alleen tot elkander in deze verhouding, wanneer de opgaande of neergaande linie het aanwijst, zooals bij ons, maar men staat ook in deze verhouding, zoodra men niet behoort tot dezelfde generatie. Iemand uit een voorgaand geslacht wordt vader (grootvader) genoemd, iemand uit een volgend geslacht zoon (kleinzoon) of dochter (kleindochter). Zoo spreken bijv. ooms (tantes) van hun neven (nichten) als „kind” en van hun achter-neven (achter-nichten) als „kleinkind”. Volle neven en nichten, van dezelfde generatie dus, spreken van elkaar als „oudere broeder” (zuster) en „jongere broeder” (zuster); achter-neven en achter-nichten van elkander insgelijks. Een neef (nicht) noemt daarentegen weer den achter-neef (achter-nicht) „kind”, omdat zij van verschillende generaties zijn. En zoo gaat het dan steeds door. Eerst wanneer men nauwkeurig navraagt, krijgt men de eigenlijke directe of indirecte bloedverwantschap naar onze westersche begrippen te hooren.

Zijn nu man en vrouw van dezelfde generatie, dan is hun huwelijk onbepaald geoorloofd. Is dit niet het geval, maar heeft de een den ander tot „vader” of „moeder”, dan is het huwelijk niet geoorloofd. Pleegt men toch sexueele gemeenschap en wil men trouwen, dan is dit bij verre verwantschap goed te maken door een boete, genaamd wentje ntida, „voor het verwijden van de grens”. Deze boete bestaat altijd uit een paar vadem katoen en wordt door de familie van den bruidegom aan de familie van de bruid tezamen met den bruidschat betaald.

Is men echter nog na met elkander verwant, dan kan er onmogelijk een huwelijk tot stand komen, want een boete kan het niet goed maken. Heeft er buitenechtelijke gemeenschap plaats gevonden, dan moet het voor bloedschande gestelde zoenoffer worden gebracht en de betrekking worden verbroken. Zoo mag bijv. een neef niet met zijn achter-nicht trouwen, omdat zij van verschillende generaties zijn en de bloedverwantschap nog dichtbij en duidelijk aan te wijzen is. In dit geval worden, bij ontdekking van de bestaande verhouding, de schuldigen tot het brengen van het zoenoffer¹⁾ genoodzaakt, maar niet gedood, wanneer zij hun schuldige verhouding verbreken. Deden zij dit niet, dan zouden zij gedood moeten worden.

Hoe moet nu de regeering, hoe met de zendeling hier tegenover staan? Men kan een huwelijk tusschen neef en nicht ongewenscht achten, het beslist verbieden doet men bij ons zeker niet. Eveneens kan men, wegens groot verschil in leeftijd, een huwelijk minder aesthetisch, minder fijn gevoeld, of misschien al te sensueel achten, maar beslist ongeoorloofd of verboden is het daarom niet. Mag de Regeering dan wel in Posso, terwille van den Toradja'schen adat, huwelijken tusschen personen van verschillende generaties verbieden? en mag de zendeling van de Christen-Toradja's eischen, dat zij zich aan deze bepaling zullen houden? Hoe moeilijk is het uit te maken, wanneer de bloedverwantschap nog te eng en wanneer zij niet te eng is; wanneer de betrekking verbroken moet worden, na het brengen van een zoenoffer, en wanneer „het verwijden van de grens” voldoende is. Duidelijk blijkt dat de Toradja'sche adat hier regels handhaaft, die de Christenen onderling niet behoeven te bestendigen en boeten oplegt, die de zendingen niet kunnen billijken.

Nemen wij het geval dat een neef wil trouwen met een achter-nicht. Volgens den Toradja'schen adat is dit verboden. Toch gaan deze twee samen leven, totdat dit ontdekt wordt, en dan schrijft de adat voor dat deze twee schuld bekennen en na het brengen van het hun voorgeschreven zoenoffer de verhouding verbreken. Als wij nu boven discussie stellen het afkeurenswaardige van geslachts-gemeenschap buiten

1) Met zoenoffer wordt in dit opstel steeds het „moramboe langi” bedoeld.

huwelijk, dan rijst hier de vraag: kan in een Christelijke gemeente een huwelijk worden gesloten tusschen beide genoemde partijen? Zoo ja, moet er dan behalve de gewone huwelijks-voltrekking nog een zoenoffer worden gebracht? Een zoenoffer waarop verbreking van de verhouding volgt zal dit in geen geval kunnen zijn en daardoor verandert tevens ook het offer geheel van beteekenis. Het wordt dan gelijk gesteld met de boete „wentje ntida”, die gegeven moet worden om de grens te verwijden. Ook de ritueele symbolische handelingen vallen weg en kunnen hoogstens vervangen worden door herderlijke vermaningen. Streng doorgetrokken behoefde hier naar Christelijke opvatting noch een zoenoffer noch een boete te worden betaald, maar omdat deze sprong voor de bevolking allicht te groot is, zal men veel eerder het verkeerde, dat naar haar inzicht nog altijd min of meer aan zulk een huwelijk kleeft, zoeken weg te nemen door ter plaatsvervanging eenige vergoeding voor te schrijven. Maar aan wie(n) moet dit plaatsvervangende geschenk, gewoonlijk een buffel, worden gegeven? Moet de buffel worden gegeten of niet? Moeten zulke zaken alleen burgerlijk worden geregeld of ook kerkelijk? Zijn de burgerlijke bepalingen hier dezelfde als de kerkelijke, of kruisen zij slechts elkaar?

Door het gezamenlijk nuttigen van een buffel inplaats van het zoenoffer wordt, volgens Dr. Kruyt, het „slechte”, dat men in deze periode van ontwikkeling nog aan zulk een huwelijk hecht, voor het gevoel der Christen-menschen weggenomen. Op den duur gaat de buffel tot den bruidschat behooren, en als het zoover is wordt hij wellicht door iets anders vervangen, zoodat van den adat enkel overblijft, dat iemand die een meisje huwt, dat hem naar de oude begrippen te na verwant is, een hooger bruidschat heeft te geven dan anders het geval zou zijn.

Wij hebben nu gesproken over a) verhoudingen, waarop wegens bloedschande de doodstraf staat, en b) over verhoudingen, die na het brengen van een offer tot verzoening der schuld verbroken moeten worden, behoudens de aangewezen mogelijke uitzondering op den regel. Thans blijft ons nog over te spreken over zulke huwelijken, die wel niet zonder

meer geoorloofd zijn, omdat men niet tot dezelfde generatie behoort, maar die toch, omdat de verwantschap reeds ver te zoeken is, goed gemaakt kunnen worden door het betalen van een boete (wentje ntida), bestaande in een paar vadem katoen, die de familie van den bruidegom aan de familie van de bruid heeft te geven boven den bruidschat. Wie in de hier bedoelde familie-verhouding tot elkander staan kunnen door „het verwijden van de grens” een „wettig” huwelijk afsluiten. Dit is van veel beteekenis, want men trouwt bijna steeds met een stamgenoot, dus met een verren verwant. Daardoor komt het vaak voor, dat men volgens de gewone berekening behoort tot dezelfde generatie van een familie of een geslacht en dan mag men met elkaar trouwen, maar volgens een andere berekening zouden de partijen geacht kunnen worden tot een oudere en een jongere generatie te behooren en dus niet mogen trouwen. Door het huwelijk binnen de grenzen der familie en doordat zoovele mannen en vrouwen tweemaal en nog vaker trouwen, staan zeer vele Toradja's op twee of meer wijzen tot elkaar in verwantschap. Voor mogelijk-ongelukkige gevolgen van een huwelijk, dat volgens een bepaalde geslachts-berekening verboden zou kunnen worden, betaalt men de boete.

Voor Zending en Regeering is het nu wederom de vraag: moet en mag deze boete worden geëischt? Is het voor de wetgeving voldoende dat dit alles berust op een oud gebruik? Schept dit gebruik een zedelijk recht, dat de zendeling moet handhaven ook als de Regeering het mogelijk loslaat? Of moet de zendeling om het heidensche element, dat in deze boete schuilt, haar prijs geven, terwijl de Regeering terwille van de goede orde en de rustige ontwikkeling der maatschappij haar misschien blijft handhaven? Op principiële gronden kan de zendeling deze boete moeilijk sanctioneeren; maar om principiële redenen kan hij haar ook moeilijk verbieden, daar het geven van een paar vadem katoen, al was het alleen maar omdat men niet hebzuchtig wil lijken, niet onzedelijk is. Voorschrijven om de boete te storten in de gemeentekas en er zoo op den duur een soort geschenk aan de kerk van te maken ter gelegenheid van het huwelijk, gaat al evenmin. De gemeente heeft daar geen recht op. Het moet juist de bedoeling zijn de boete op den duur te

laten vervallen. Er blijft dus niets anders over dan de betrokken personen in deze geheel vrij te laten. In dien geest is ook door de conferentie besloten. Haar samenvattende conclusies zijn geweest:

a. Ter vervanging van het zoenoffer, dat de heidensche adat voor verboden huwelijks-gemeenschap, waarop niet de doodstraf volgt, eischt, moeten de Christen-Toradja's een buffel geven. Het is wenschelijk dat deze buffel bij den bruidschat wordt getrokken, maar de familie die hem geeft mag er over beslissen of men hem dadelijk zal eten of niet.

b. Verder kwam men overeen het Toradja'sch beginsel, dat ongelijke generaties niet met elkaar kunnen huwen, los te laten, terwijl als beslist verboden huwelijken werden vastgesteld: een huwelijk tusschen ouders en kind (resp. stiefvader en kind), broeder en zuster, half-broer en half-zuster, oom en nicht, tante en neef. Wij merken op dat hier niet genoemd worden zoog-broeder en zoog-zuster, voor-kinderen van twee stief-ouders en ook niet een huwelijk tusschen gescheiden echtgenooten (hernieuwd huwelijk, dat in Nederland wel verboden is). Een huwelijk tusschen oom en nicht, tante en neef, wordt wel genoemd, maar wordt niet getoleerd. Of de conferentie bedoeld heeft dit voor altijd te verbieden of slechts voor een tijd, in dit stadium van de huwelijks-regeling, is niet duidelijk.

c. Het al of niet geven van de boete (wentje ntida) bij huwelijken die volgens den heidenschen adat niet zonder meer geoorloofd zijn, maar toch wel tot stand komen, wordt overgelaten aan de betrokken partijen. Ook kunnen de betrokken partijen zelf weten welke bestemming zij aan de boete willen geven. De boeten kunnen echter slechts dan in de kerkelijke gemeentekas vloeien, wanneer de rechthebbende(n) haar vrijwillig als geschenk afstaat(n). Bij onzekerheid over de vraag wie de rechthebbende(n) is (zijn) kunnen zij nimmer aan de gemeentekas maar wel aan de dorpskas worden gegeven.

Na deze bespreking zal het niet meer noodig zijn te wijzen op de vele voetangels en klemmen, die hier liggen. Er is veel wijsheid bij de vertegenwoordigers van Zending en Regeering noodig, om hier waarlijk te werken in het belang van

het volk. Een goede samenwerking tusschen Zending en Regeering zal veel waard zijn, maar niet minder waardevol achten wij, dat ook Zending en Regeering haar eigen plaats kennen en precies weten welke belangen zij in de eerste plaats hebben te bevorderen en welke rechten zij hebben te handhaven. Tot versterking van dit inzicht te mogen medewerken lijkt ons een belangrijke taak.

N a s c h r i f t. Dr. N. Adriani was zoo vriendelijk naar aanleiding van dit opstel de volgende opmerkingen te maken:

In zake „verboden huwelijken” kies ik het standpunt, dat hier de Toradja'sche adat zoo min mogelijk moet aangetast worden. De familieband moet minder exclusief worden, maar zij zal nog zeer lang uiterst hecht blijven, zooals dit bijv. bij de Minahassers is te zien. Daarom zullen de van ouds verboden huwelijken nog lang den afkeer, om niet te zeggen de walging van velen opwekken en als er dan kinderen sterven of ongelukkige kinderen geboren worden, als een der echtgenooten vroeg sterft of het huwelijk kinderloos blijft, of het huwelijk ongelukkig is, zal men het toeschrijven aan overtreding van het oude gewoonterecht. Het vorige geslacht is in zijn geheel vader en moeder van het volgende; dit is de grondbeschouwing der Toradja's. Staan wij een huwelijk toe, dat door de beide huwelijkscandidaten wordt gewenscht, zoodat zij zich op onzen steun beroepen, terwijl de familie er tegen is, dan zal deze, als het huwelijk tot stand komt, niet nalaten allerlei pogingen te doen om het later weer ontbonden te krijgen. Men zal dus altijd van de familie de verklaring moeten hebben, dat zij zich bij de zaak zal blijven neerleggen en geen pogingen zal doen om een der echtgenooten den stap weder ongedaan te doen maken.

Ik zou er voor zijn om, waar verschil van gewoonterecht bestaat tusschen Toradja'sche stammen, bij wie zich een Christelijke adat ontwikkelt, de meest milde opvatting over te nemen, en bijv. het huwelijk tusschen zoog-broeders en -zusters toe te staan, omdat het verbod daarvan berust op eene beschouwing, die zal moeten verdwijnen, n.l. dat melk-gemeenschap met bloed-gemeenschap zou gelijk staan.

Tegen het huwelijk van voor-kinderen van een weduwnaar en die eener weduwe, nadat de wederzijdsche ouders met

elkaar zijn getrouwd, bestaat bezwaar, zoolang die kinderen met elkaar in één huis wonen. Allicht zal het toestaan van zulke huwelijken de vrijerij, of juister: het geslachtelijk-verkeer, nog voordat er werkelijk aan trouwen wordt gedacht, of zelfs hiertoe een wezenlijk voornemen bestaat, in de hand werken. Worden de jongens en de meisjes, als zij huwbaar worden, niet meer in hetzelfde gezin opgevoed, dan zou ik gaarne zien, dat de Toradja's te bewegen waren dit gebod op te heffen. Een huwelijk van een der stiefouders met een stiefkind zou ik hierom niet goedkeuren, omdat de betrekking, van vader of moeder tot kind, toch een poos lang reëel is geweest en omdat dan ook tijdens het huwelijk van de(n) stiefvader (-moeder) met de moeder (den vader) de betrekking tot het stiefkind gemakkelijker onzuiver kan worden, als beide partijen weten dat zij ook met elkaar zouden mogen trouwen.

De kwestie van een huwelijk tusschen neef en achternicht moet met raadpleging van het volk zelf geschieden. Ik vermoed, dat er op den duur geen bezwaren tegen zullen blijven bestaan. Huwelijk tusschen oom en nicht of neef en tante kunnen, naar mijn inzien, niet worden goedgekeurd. Dit is voor den Toradja zoo goed als een huwelijk tusschen vader en dochter, of zoon en moeder.
